
Marinko LOZANČIĆ

SIGURNOSNI
IZAZOVI ZA
REPUBLIKU
HRVATSKU U
EUROATLANTSKOM
GEOSTRATEGIJSKOM
KONTEKSTU

Kraj bipolarnog svijeta označio je početak širenja euroatlantskih integracijskih procesa. Istodobno jačanja NATO saveza, jačanja njegovih glavnih komponenata, SAD-a i EU-a, kao globalnih polova moći. To će uvjetovati i razvoj različitih pogleda i interesa u preraspodjeli svjetske moći kao projekcije njihovih nacionalnih, odnosno zajedničkih sposobnosti.

U procesu složaja različitosti, razvijalo se i učvršćivalo i tradicionalno zajedništvo Europe i njezine transatlantske kulturno-civilizacijske projekcije, posebice u vrijeme Hladnog rata. Mogućnosti ostvarenja zajedničkih interesa, u nadolazećem dobu narastanja novih globalnih središta moći i širenja lepeze prijetnji i ugroza suvremenog globalnog svijeta, euroatlantskim odnosima u budućnosti daju novo svjetlo.

Asimetrične prijetnje koje će kulminirati terorističkim činom 11. rujna 2001. godine označit će prekretnicu, odnosno početak razdoblja novog načina ratovanja. Četvrta generacija ratovanja zahtijevat će brzinu preventivne reakcije, ali i razvoj novih sposobnosti utemeljenih na umreženom združivanju ukupne nacionalne/savezničke moći. Inertnost međunarodne zajednice, posebice UN-a, postat će zapreka rješavanju suvremenih kriza. Sličan proces, kao odraz različitosti interesa, odvijat će se i unutar samog NATO-a, što će prisiliti jedinu svjetsku velesilu na samostalnu, ili sa saveznicima koji žele, provedbu vojnih operacija u funkciji ostvarivanja nacionalnih interesa diljem svijeta.

Suvremeni globalni rat, koji je u tijeku, postao je sastavni dio globalnih prostorno-funkcionalnih procesa i odnosa, teritorijalno nedefiniran i vremenski neograničen, protiv sve nevidljivijeg protivnika, bez jasnog pobjednika i poraženog.

U navedenom sigurnosnom okruženju, posredstvom euroatlantskog integracijskog procesa, Republika Hrvat-

ska kao članica NATO-a s povoljnim geografskim obilježjima, razvija nacionalnu moć utemeljenu na sigurnosnoj stabilnosti i bogatstvu prirodnih resursa, a poglavito vojne sposobnosti, interoperabilne i kompatibilne savezničkim snagama, kako bi sudjelovanjem u multinacionalnim operacijama branila nacionalne interese na međunarodnom planu i na vlastitom teritoriju.

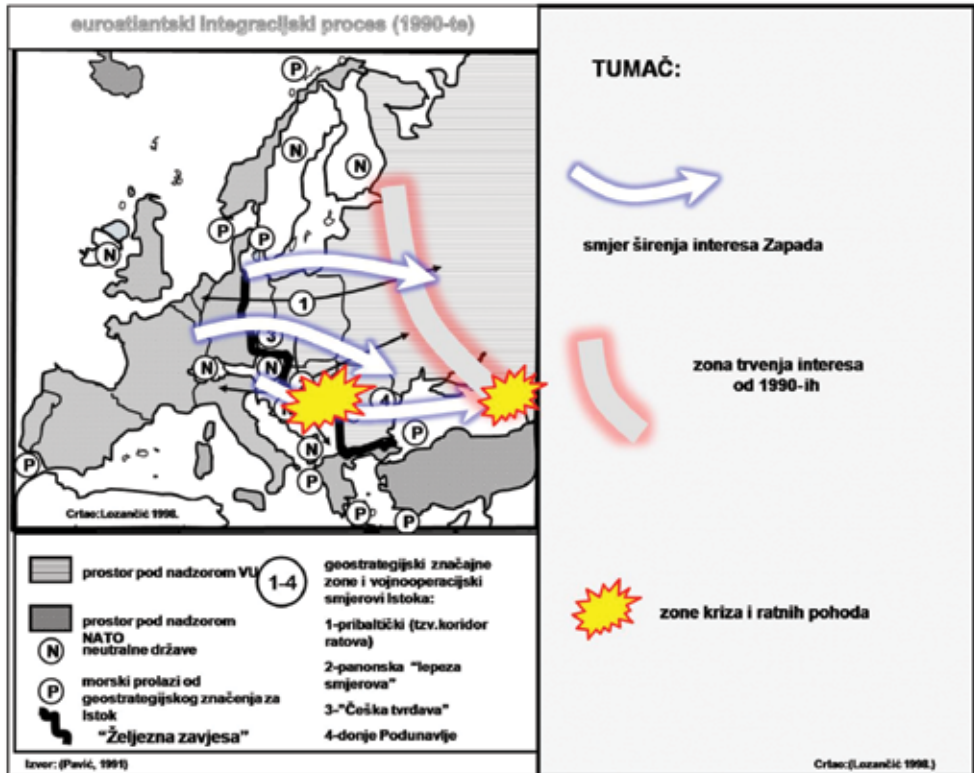
GLOBALNI ODNOSI I VOJNE SPOSOBNOSTI

Nakon rušenja bipolarnog svijeta projekcijom moći kroz euroatlantski proces integracije i demokratizacije širi se svekoliki, posebice gospodarski i vojni utjecaj Zapada duboko na prostor europskog istoka. Bio je to početak nove preraspodjele globalne moći, posebice na europskom prostoru. Velik broj država već procesom osamostaljenja iskazuje jasan politički interes za priključenje NATO-u, kao izvoru sigurnosti i temelju budućeg političko-gospodarskog razvitka. Međutim, nova povijesna uloga NATO-a, posebice u okolnostima preraspodjele svjetske moći i novih geostrategijskih izazova, uzrokovat će i različite interese i poglede glavnih članica na budući razvoj i ulogu Saveza u uspostavi novog europskog, odnosno globalnoga geopolitičkog poretka.

Protusovjetska obrana na plitkom prostoru, kao temeljni hladnoratovski interes zapadnoeuropskih zemalja, zamijenjen je procesom prostornog potiskivanja moguće ugroze i širenja političkih, ali i gospodarskih interesa sve do ruskih granica, odnosno nove zone trvenja interesa Istoka i Zapada (sl. 1). Međutim, unutar zajedničkih interesa razvijat će se i nove, stare suprotnosti zemalja NATO-a koje će se posebice ispoljavati u različitim viđenjima njegove buduće uloge u sustavu globalne sigurnosti. Tako će se unutar zajedničkog političko-vojnog okvira na globalnom planu sve više kristalizirati interesni pol SAD-a i nadolazeći europski pol, čija je moć izravno vezana uz stupanj razvoja integracijskih procesa. Slično će se i unutar europskog pola moći razvijati posebnosti, odnosno različitosti interesa vodećih europskih država.

U takvim je okolnostima jak NATO s dominantnom američkom ulogom ostao i dalje u interesu SAD-a. Sličan interes ima glavni američki europski saveznik Velika Britanija. S druge pak strane Francuska svoje interese temelji na jačanju EU-a i njezine obrambene komponente WEU, dok je njemački interes uz jačanje uloge NATO-a, s ciljem buduće europske stabilnosti i sigurnosti, i jačanje uloge EU-a u globalnim procesima (Cvrtila, 1997.).

Slika 1.
Smjer euroatlantskog integracijskog procesa 1990-ih

Globalni odnosi – EU i Busheva "grand strategy"

Razlike u pristupima rješavanja globalnih problema kao rezultat različitih interesa, te Bushevo jačanje uloge vojnog čimbenika u provedbi vanjske politike kroz "grand strategy", podijelit će Zapad, ali i otvoriti nove mogućnosti još jačeg Saveza oko zajedničkih interesa. Snažno jedinstvo Zapada u antiterorističkom pristupu nakon 11. rujna 2001. godine prerast će u unipolarni model međunarodnih odnosa – teško prihvatljiv Njemačkoj i Francuskoj, glavnim europskim središtima moći i nositeljima europskih integracijskih procesa i interesa. Sukob interesa izražen kroz dva modela pristupa rješavanju globalnih problema, unipolarnog američkog i multipolarnog europskog, dodatno će opteretiti upravo posljedice jačanja američkog hegemonizma utemeljenog na podizanju vojnih sposobnosti kao integralnom dijelu ukupne nacionalne moći. Tako će američka kampanja protiv Međunarodnog suda, te izbje-

gavanje obveza i odgovornosti za sprječavanje globalnog zatopljavanja, dodatno opteretiti odnose unutar Saveza, ali i produbiti razlike u stajalištima i pristupima u vezi s rješavanjem regionalnih problema, što će se najočitije očitovati u slučaju iračke krize.

Otpor američke javnosti antiterorističkom konceptu prije terorističkog napada na SAD transformiran je u podršku nove doktrine preventivnog udara koja vojne sposobnosti, posebice u uvjetima samostalnog djelovanja, projicira u globalne prednosti, kao temelj ostvarenja američkih nacionalnih interesa diljem svijeta, posebice područjima prirodnih resursa i energetskih koridora. Unipolarni ton američke doktrine, utemeljen na 380 milijardi dolara godišnjih ulaganja u obranu, ili 48 posto ukupnih svjetskih obrambenih ulaganja od 800 milijardi dolara, ne uklapa se u europsko viđenje međunarodnih odnosa (Vukadinović, 2003.).

Poseban otpor trendu unipolarne američke vanjske politike očit je kod Francuske i Njemačke, zemalja predstavnica tzv. Stare Europe i glavnih nositeljica integriranja Europske Unije. Ta razina suprotstavljanja savezničkih interesa otvara prostor zajedničkim interesima vodećih zemalja EU-a i glavnih kopnenih sila s Rusijom, koja je po spomenutom autoru posebice zabrinuta u vezi s tim kako će Amerika nakon Afganistana i Iraka ostvariti geostrategijsku dominaciju i na prostoru srednjeg Istoka.

Tako su europski interesni odnosi s SAD-om u okviru Saveza utjecali na profiliranje krugova okupljanja (Sullivan, 2003.). U krugu zemalja "Stare Europe", osim Francuske i Njemačke, nositeljica europskih integracijskih procesa, nalaze se zemlje Beneluksa i Austrija. Drugi krug bi činile ostale članice EU-a, neka vrsta zone slobodne trgovine, dok bi se u trećem krugu našle članice Vijeća Europe bitne sa stajališta širenja demokratskih procesa i širenja euroatlantskog utjecaja na prostor istočne Europe. Očekivana potpora trećeg europskog kruga američkoj vanjskoj politici, po spomenutom autoru, može se po vitalnim američkim interesima očekivati i u drugom krugu europskih zemalja.

Jedini jamac trajne i tradicionalne potpora američkoj "grand strategy" je anglosfera. Potpora glavnoga europskog saveznika, posebice u ratnim misijama, Velike Britanije pruža veće mogućnosti američkog utjecaja na europske integracijske procese, posebice one koji bi dugoročno štetili američkim nacionalnim interesima. Osim toga, potpora Velike Britanije, zajedno s Australijom i Novim Zelandom, u ratnoj kampanji u Iraku, ima globalno značenje, posebice kada je riječ o američkom utjecaju na Dalekom Istoku.

Međutim, bez obzira na spomenuti složaj različitosti tradicionalno zajedništvo Europe i njezine transatlantske kulturno-civilizacijske projekcije daje za pravo očekivanjima u pogledu potrebne razine zajedništva kao temelja globalne sigurnosti. Mogućnosti ostvarenja zajedničkih interesa, u nadolazećem dobu nastanka novih globalnih središta moći i širenja lepeze prijetnji i ugroza suvremenoga globalnog svijeta, euroatlantskim odnosima u budućnosti daju novo svjetlo i perspektivu daljnjeg razvoja i uzajamnog povjerenja.

SUVREMENO RATOVANJE I ASIMETRIČNE PRIJETNJE

Globalna preraspodjela utjecaja te sukobi interesa globalnih središta moći bit će popraćeni četvrtom generacijom ratovanja – s ciljem slamanja političke volje nadmoćnijeg protivnika. To znači djelovanje na sve bitne globalne aktere nacionalne i nadnacionalne moći kako bi se nositelji političke vlasti prisilili na promjenu političkih odluka.

Način djelovanja nije usmjeren na gravitacijsko središte, već na najslabiju točku. Nositelji asimetričnog djelovanja kroz četvrtu generaciju ratovanja djeluju pretežno u urbanom okolišu, na nebranjene ključne točke izbjegavajući vojni čimbenik i taktičko bojno polje i na taj način neizravno djeluju na gravitacijska središta – nositelje i kreatorne političkih odluka. Moderne informatičke tehnologije postaju sredstva zastrašivanja u funkciji informacijsko-psiholoških operacija koje se pokazuju efikasnim u doseganju krajnjih ciljeva.

Tako se ratovanjem u urbanom okolišu izbjegava kontakt s vojnim čimbenikom, odnosno, ako i dođe do borbenog djelovanja, računa se na njegovu urbanu neefikasnost. S druge pak strane, s obzirom na koncentraciju čimbenika nacionalne moći u urbanim zonama, te značenje prostorno-funkcionalnih odnosa u njima, velik je broj mogućih terorističkih ciljeva koji se teško brane, a imaju velik psihološki učinak.

Suvremeni globalni rat, koji je u tijeku, postao je sastavni dio procesa globalnih prostorno-funkcionalnih odnosa. Trenutnoj moći i premoći Zapada, utemeljenoj na gospodarskom i vojnom čimbeniku, visokom stupnju informatizacije i znanja te suvremenim tehnologijama, prijete spektar novih terorističkih ugroza. Migracijski tokovi kao posljedica “demografskog buma” već prenapučenog dijela svijeta (jugoistok Azije, Afrika, Latinska Amerika) te popratne prijetnje i ugroze kao što su organizirani kriminal, trgovina ljudima i sl., procesi su s kojim će se suvremeni svijet, htio ili ne htio, ozbiljno suočiti.

Moguć odgovor razvijenog svijeta na asimetrične prijetnje – djelovanje mrežnom interakcijom združenih vojnih sposobnosti i ostalih čimbenika nacionalne moći na točkaste ciljeve protivničke mreže.

Euroatlantski odgovor

Novonastalo globalno sigurnosno okruženje bez potencijalno brzog balansa moći, te nekontroliranoga međunarodnog nereda,¹ zahtijevalo je red. Dominantnu ulogu stabilizatora, s obzirom na sveukupnu globalnu moć i premoć, mogao je imati jedino euroatlantski Savez na čelu sa svjetskom velesilom – SAD-om.

Promjenom vanjskopolitičke strategije SAD će terorizam, oružje za masovno uništenje, te nepoćudne i nedemokratske režime proglasiti dominirajućom prijetnjom Zapadnoj civilizaciji. Tako će Iran, Irak i Sjeverna Koreja postati osovine zla, a Afganistan i niz drugih država utočišta terorista. Određivanjem niza zemalja kao točkastih ciljeva strategijske operacije zapravo počinje jedno novo sigurnosno razdoblje. Sukobi interesa SAD-a kao dominirajuće velesile i interesa niza čimbenika i središta globalne moći u određivanju točkastih ciljeva, te uporaba vojnog čimbenika kroz sustavne borbene operacije kako bi se ti interesi ostvarili, definiraju novonastalu globalnu situaciju borbe protiv terorizma kao ratnu bez vremenskog ograničenja.

Sigurnosne prijetnje i moguće ugroze, u svijetu kome je rat postao sastavni dio funkcionalno-prostornih procesa i odnosa, zahtijevale su globalni sustav uzajamne sigurnosti, te integriranu uporabu vojnih sposobnosti kao sastavnog dijela ukupnih nacionalnih/savezničkih moći (Gore, 1992.). Tako će više nego ikada prije Busheva “grand strategy” učiniti vojni čimbenik dominirajućim u provedbi globalne strategije nacionalne sigurnosti. Promjena strategijskog sigurnosnog okružja zahtijevat će promjenu vojne doktrine, odnosno vojnih sposobnosti za doseganje nevidljivih ciljeva. Sigurnosne izazove kao prijetnje teško je predviđati te im se učinkovito suprotstavljati, a rat je postao proces s dinamičnim ciljevima u složenim prostorno-funkcionalnim procesima i odnosima. Tako će hlad-

1 “Većina postsocijalističkih zemalja osjećala je negativne posljedice političke i ekonomske tranzicije, suočila se s neriješenim pitanjima granica, odnosima sa susjedima, etničkim, vjerskim problemima, ilegalnim migracijama, Indoneziju i dio Dalekog istoka zahvatio je financijski kaos, ekonomski problemi nazirali su se i u zemljama Latinske Amerike, a Afrika je sve dublje tonula u bijedu, siromaštvo, ali i AIDS” (Čehulić, 2003., 16).

noratovski balans sila zamijeniti koncept tzv. preventivnog udara. Razvoj vojnih sposobnosti, te njihovo združivanje, mora osigurati učinkovit udar po gravitacijskim središtima protivnika u svakom trenutku i svakom dijelu globalnog prostora. Preventivno djelovanje po nevidljivom neprijatelju – točkastom cilju – zahtijeva razvoj novih sposobnosti. Tako će sredstva povećanog vojnog budžeta, u skladu s transformacijom ciljeva, biti usmjerena na promjenu veličine i strukture snaga, nove vojne tehnologije, obrazovanje kadrova, s osobitim ciljem postizanja novog načina razmišljanja i potpuno novog načina ratovanja (Rumsfeld, 2002.).

GEOSTRATEGIJA I SIGURNOSNI IZAZOVI ZA REPUBLIKU HRVATSKU

Teritorijalno mala, ali složenoga geografskog oblika, Republika Hrvatska kao sredozemna, srednjoeuropska i podunavska zemlja predstavlja najpogodniju geografsku spojnicu značajnih europskih regija, što joj daje vrlo bitno geoprometno značenje u kontekstu razvoja europskih komunikacija. No, u povijesnom razvoju, zbog političkih razloga i složenog oblika, prostor hrvatskih zemalja nije bio povezan u skladu s navedenim geografskim prednostima. Zbog srpske ratne agresije, te time uzrokovane sigurnosne nestabilnosti, prostor Republike Hrvatske i u razdoblju osamostaljenja zaobilaze bitni europski koridori. Tako je na značenju dobio slovenski koridor Trst–Ljubljana–Maribor–Budimpešta, odnosno autocesta Slovenika. Geostrategijsko značenje tog koridora, kao kopnene spojnice natsovske Italije i Mađarske, bitno je odredila geostrategijska pozicija Slovenije, što je potvrdio i drugi krug proširenja NATO-a, kada je Slovenija postala članica Euroatlantskog saveza (sl. 2).

Osim navedenih prednosti složeni je oblik hrvatskog prostora² s vojno-sigurnosnog gledišta nepovoljan. Osjetljivost na presijecanje bitno je određivala ratne planove raznih osvajača, pa i srpske agresije. S druge strane, dužina granice, posebice prema sigurnosno osjetljivom prostoru Bosne i Hercegovine, dodatni je sigurnosni izazov. Zbog navedenog, a posebice zbog toga što Bosna i Hercegovina sa svojim prometnim koridorima predstavlja najkraću i najpogodniju spojnicu između hrvatskog istoka i juga, regionalni integracijski procesi u euroatlantskom kontekstu predstavljaju nacionalni interes Republike Hrvatske.

2 Prostor Republike Hrvatske sastoji se od izduženog oblika istočnog i južnog kraka, te izduženog oblika na panonsko-sjevernojadranskom pravcu, kao dijelu padsko-ukrajinskog koridora.

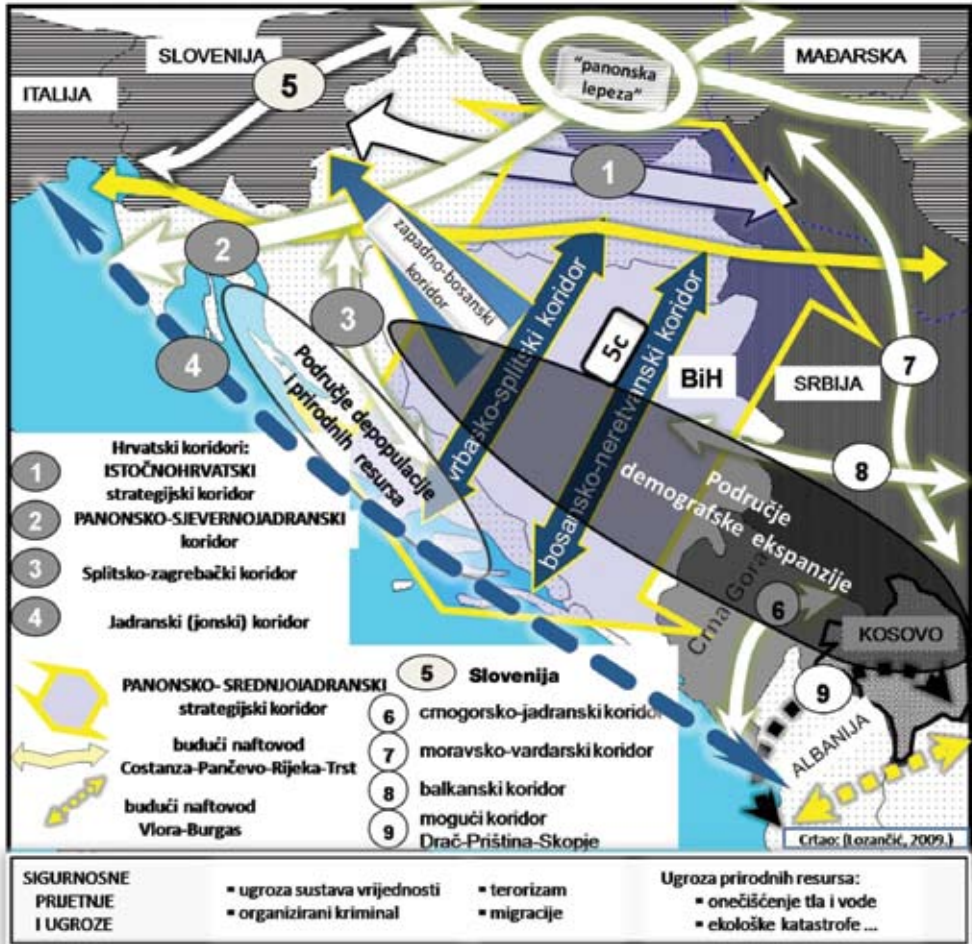
Samo posredstvom integracijskih procesa Republika Hrvatska može aktivirati geografske prednosti izgubljene u procesu širenja Euroatlantskog saveza u vrijeme kada je prostor zahvaćen srpskom agresijom i krizama ostao zaokružen i izoliran. Republika Hrvatska je kao ratni pobjednik pridonijela sigurnosnoj stabilizaciji regije, te putem regionalne suradnje predstavlja potencijalnog lidera njezine sigurnosne stabilizacije i gospodarskog razvitka.

U skladu s navedenim treba naglasiti kako “ni jedna euroatlantska organizacija nije spremna u svoje redove primiti državu koja ima nesređene odnose sa susjedima, jer na taj način može malo koristiti integracijskim procesima kojima su pojedine integracije usmjerene” (Vukadinović, 2000., 75). Zbog toga regionalna suradnja, kao sastavni dio razvoja dobrosusjedskih odnosa i osiguranja stabilnosti i prosperiteta u regiji, ima vrlo važno mjesto u hrvatskoj vanjskopolitičkoj aktivnosti i obrambenoj suradnji. Republika Hrvatska aktivno sudjeluje i pridonosi radu brojnih regionalnih organizacija, foruma i inicijativa. Članstvom u NATO-u i trenutnim statusom zemlje koja je u postupku prijema u članstvo EU-a, njezina je uloga u regiji sve važnija i aktivnija.

Euroatlantski proces u regiji pojačava i ubrzava širenje zone stabilnosti i sigurnosti u bliskom okruženju Republike Hrvatske, te prožima prostorno-funkcionalne procese i odnose kao uvjet stabilnosti i razvoja. Tako, primjerice, komunikacijsko-prometna mreža tek u uvjetima stabilnosti može pridonijeti integracijskim procesima i obrnuto, kako na regionalnoj tako i na europskoj razini.

Glavni prometni koridori u smjeru sjever-jug i istok-zapad integriraju i jugoistočnu Europu u funkcionalnu europsku cjelinu, što je interes kako zemalja regije tako i Europe u cjelini. S tim u vezi Republika Hrvatska svoje geografske i geopolitičke prednosti može iskoristiti tek poboljšanjem političke i sigurnosne situacije u svojem okruženju.

Slika 2.
Geostrategija Republike
Hrvatske i bližeg okruženja

Nacionalni prometni koridori, bez obzira na visok stupanj dosegnete modernizacije, tek integracijom i sigurnosnom stabilizacijom regije mogu biti i funkcionalni dio europske mreže, odnosno okosnica i čimbenik dugoročnoga gospodarskog razvitka.

No, balkanska “crna rupa” u koju Pavić (2006.) ubraja: BiH, Srbiju, Kosovo, Crnu Goru i Makedoniju, zbog kriza i sukoba i njihovih uzroka u proteklom razdoblju, te složene vjerske i etničke strukture, bit će daljnji sigurnosno-politički izazov euroatlantskih integracijskih procesa. Razgranata korupcija, organizirani kriminal, djelovanje mafijaških krugova, trgovina oružjem i drogom, “demografski bum” i valovi potencijalnih migracija, kao i niz

drugih sigurnosnih problema zahtijevaju zajednički sigurnosni pristup i akciju.

Daljnje prometno povezivanje, kao preduvjet gospodarskog razvoja i stabilnosti, uz političko-sigurnosne mehanizme i nazočnost međunarodne zajednice na prostorima potencijalnih sigurnosnih prijetnji kao što je Kosovo, učinit će prostore jugoistočne Europe povezanijim i međuovisnim. Time će dobiti na značaju i njegova geostrategijska važnost u euroatlantskom kontekstu. O stupnju sigurnosne stabilnosti jugoistočne Europe zasigurno ovisi i moć projekcije euroatlantskih interesa na područja globalne nesigurnosti i koncentracije energetske resursa i koridora.

Tako će, primjerice, gradnja jonske ceste značiti viši stupanj integracije šire regije. Povezat će se jugoistok Europe preko Padske nizine s obalama Atlantskog oceana. U širi europski geoprometni krug vezat će Italiju, Sloveniju, Hrvatsku, Crnu Goru i Grčku, ali i sve one države regije koje gravitiraju tom koridoru. Proces cestovne integracije na jonski, posavski i splitsko-zagrebački koridor imat će osobito važnu ulogu u geoprometnom otvaranju, kao preduvjetu demokratizacije i europeizacije Bosne i Hercegovine, zasad izolirane, demografski heterogene i složene, prirodno-geografske "dinarske tvrđave". U tom kontekstu koridor 5c ima bitno geostrategijsko značenje ne samo za Bosnu i Hercegovinu već i za Republiku Hrvatsku, kao važna spojnica hrvatskog istoka i juga. Njezina važnost u kontekstu sigurnosne stabilizacije i gospodarskog razvoja, bitnog sa stajališta integracijskih regionalnih procesa, daje prostoru Bosne i Hercegovine, odnosno koridoru 5c, i bitno europsko geostrategijsko značenje.

U kontekst hrvatskih nacionalnih interesa posebice je važno naznačiti geostrategijsko značenje koridora A-1 koji spaja krajnji jug sa središnjom Hrvatskom. Regionalno razvojno, odnosno koridorno značenje tog prometnog pravca, doći će do izražaja tek kada postane "tranzitna prometnica" koja spaja "panonsku lepezu smjerova" na prostoru Mađarske i budući jonski pravac. Predstavljat će uvjet i čimbenik ukupnog razvoja hrvatskih područja kroz koja prolazi, posebice područja demografskog pražnjenja, kao što je ličko i područje dalmatinskog zaleđa. Osim što će značiti okosnicu gospodarskog razvitka bitno će odrediti i nove trendove prostornih procesa i odnosa. U novim uvjetima protoka roba, ljudi i informacija bitno će odrediti utjecaj gradova na procese urbanizacije i nove demogeografske dinamike.

Tako se može očekivati znatno šire gravitacijsko značenje utjecaja hrvatskih primorskih urbanih središta

na plitkom hrvatskom obalnom prostoru, posebice na područjima prometnih koridora i pomorsko-kopnenih prometnih čvorišta na jadranskoj fasadi. Gravitacijski potencijal urbanizacije Splita na vrbaskom i bosansko-neretvanskom te Zadra na unskom koridoru može značajno utjecati na prostorno-funkcionalne odnose i na prostoru Bosne i Hercegovine, što s obzirom na etničko-vjerski i politički složaj ima šire regionalno sigurnosno značenje. Osobito treba naznačiti važnost prometnih koridora i gospodarskog razvitka za očuvanje hrvatskog etnita i zastavljanje procesa kontinuiranog trenda iseljavanja. Tako primjerice etnički demogeografski kontinuitet područja s hrvatskom većinom, s obzirom na, s vojnog stajališta plitki hrvatski jug, ima i geostrategijsko značenje za Republiku Hrvatsku.

Planirani nastavak hrvatskoga prometnog koridora jonskim smjerom bitno će odrediti i budući razvoj samostalne Crne Gore. Predstavljat će temelj njezine demokratizacije i regionalne integracije, a posebice, s obzirom na sigurnosno-političke procese, i sigurnosne stabilizacije. Bit će to ujedno i prekid prometne izolacije i prometne ovisnosti o Srbiji.

Slično značenje tog koridora očekuje se i u razvojnom procesu neovisnog Kosova, koje također svoju budućnost, uz nazočnost međunarodne zajednice, treba tražiti u regionalnim integracijama prema zajedničkom euroatlantskom cilju.

U kontekstu stabilnog Kosova osobito će biti važna uloga međunarodne zajednice u demokratizaciji i prihvatanju zapadnih političko-sigurnosnih standarda u Srbiji. Pritisak međunarodne zajednice doveo je tu zemlju, nositelja srpske agresije i niza kriza i sukoba na prostoru bivše SFRJ, do svojevrstne izolacije. Potencijalno geostrategijsko značenje moravsko-varždarskog koridora bit će vezano za razvoj ukupnih regionalnih integracijskih procesa. U skladu s procesom europeizacije te države, koridor će predstavljati razvojnu okosnicu Srbije, Makedonije i Grčke kao najpogodnije spojnice panonskog i egejskog bazena. Njegovo šire političko-integracijsko, sigurnosno, a time i geostrategijsko regionalno značenje, na koji se nadovezuje istočnohrvatski strategijski smjer sa svojim posavskim i podravskim koridorom, hrvatski je izravni i neizravni nacionalni interes.

Koliko integracija europskog jugoistoka u euroatlantski sustav zahtijeva širi kontekst promatranja pokazuju i planovi izgradnje budućih energetskih koridora. Tako će opskrba Europe i SAD-a ovisiti i o koridorima koji će preko država jugoistočne Europe voditi do zapadnih zemalja

i tržišta. Oni će istodobno predstavljati i uvjet i čimbenik sigurnosti i razvoja. Tako će koridori s kaspijskom naftom dodatno pridonijeti geostrategijskom značenju rumunjskog i bugarskog crnomorskog pročelja, ali i zemalja kroz koje prolazi. Naftni koridor Costanza–Pančevo–Delnice–Rijeka–Trst značit će za Hrvatsku dodatno jačanje sigurnosti bližega sigurnosnog okruženja, vlastitu energetske i ukupnu nacionalnu sigurnost, ali i jačanje geostrategijske pozicije u euroatlantskom kontekstu.

Prometni i energetske koridori predstavljaju mrežu i okosnicu budućeg razvoja i sigurnosti, ali su sve više i prostorni čimbenik projekcije utjecaja globalnih središta moći. Prostori bitnih gospodarskih resursa, posebice energije i energetskih koridora, postaju poprišta sukoba interesa, a time potencijalnih sigurnosnih prijetnji i ugroza. Tako će u složaju sukoba interesa ruski energetske projekti, posebice buduću plinovodi, u velikoj mjeri konkurirati pa i ugrožavati energetske projekte Zapada i na jugoistoku Europe i u njezinu okružju. Konkurencija koja ne ugrožava sigurnost zapravo predstavlja veću mogućnost energetske dostupnosti, što je danas vitalni nacionalni interes Republike Hrvatske.

Energetske europske projekti posebice na njezinu sigurnosno složenom jugoistoku, u različitim su fazama razmatranja i izvedbene operacionalizacije. U skladu s interesima i moći zainteresiranih globalnih, regionalnih i nacionalnih aktera moguće su modifikacije ili čak i odustajanje od pojedinih projekata. Ono što je značajno jest da je dio koridora vezan i za teritorij Republike Hrvatske ili je njihova prostorna dostupnost u njegovu bližem okružju. Međutim, s obzirom na geografski smještaj i položaj Republike Hrvatske posebice je značajan međunarodni projekt Adria LNG.

OBRAMBENI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Geostrategijski položaj Republike Hrvatske, u kontekstu novonastalog globalnog i bližeg sigurnosnog okruženja, nužno zahtijeva prilagodbu obrambenog sustava koji će biti kompatibilan sigurnosnom aspektu integracijskih procesa, odnosno sposoban odgovoriti na sve oblike suvremenih sigurnosnih prijetnji i ugroza. Hrvatska je vojska upravo tijekom Domovinskog rata, u uvjetima embarga na uvoz oružja, pokazala veliku sposobnost prilagodbe i transformacije u ratnom sigurnosnom okruženju. Međutim, suvremena dinamika promjena globalnih procesa i odnosa koji se reflektiraju i na polju sigurnosti i obrane, zahtijeva

trend stalnog praćenja i prilagođavanja potrebnih sposobnosti za učinkovit odgovor. Tako najnovije prosudbe prijetnji na Republiku Hrvatsku pokazuju na to kako u budućnosti, za razliku od nedavnih ratnih godina, ne treba očekivati tradicionalne konvencionalne ugroze. Međutim, suvremene sigurnosne prijetnje i ugroze globalnog svijeta kojem pripadamo sastavni su dio našeg bližeg i šireg sigurnosnog okruženja. Tako je terorizam kao sastavni dio asimetričnih prijetnji, i bitno obilježje četvrte generacije ratovanja, uspio ugroziti sigurnosne sustave velikog dijela nositelja moći demokratskog svijeta.

Navedeno, i niz drugih suvremenih prijetnji, zahtijeva razvoj novih sposobnosti OS, kako bi njihovo sudjelovanje u širokom spektru mogućih vojnih i nevojnih multinacionalnih operacija bilo učinkovito, kako na nacionalnoj tako i – putem sudjelovanja – na međunarodnoj razini. Obrambene sposobnosti “treba razvijati kroz uravnotežene, koherentne i fleksibilne snage sposobne za učinkovito djelovanje zajedno s drugim zemljama/saveznicama”, a “obuka i opremanje OS RH moraju odgovoriti ovim zahtjevima” (ŠPO, 2005.).

Suvremene operacije podrazumijevaju doktrinu združenih vojnih sposobnosti, ali i zajedničko djelovanje sa svim ostalim segmentima nacionalne i multinacionalne moći, te raznim vladinim i nevladinim organizacijama po širokom spektru djelatnosti u uvjetima suvremenog bojišta na kojem se istodobno mogu provoditi različite vrste operacija. Vojne sposobnosti su u funkciji zajedničkoga političkog cilja, bez obzira na to je li vojni čimbenik nositelj ili podupire određenu operaciju (Barić i sur., 2003.).

Nove misije i zadaće OS RH, kao što su sudjelovanje u operacijama odgovora na krize izvan nacionalnog teritorija, uključujući i borbu protiv međunarodnog terorizma, zahtijevaju potpuno novi profil vojnih sposobnosti koji će biti definiran razvojem sedam sljedećih, međusobno uvjetovanih i povezanih kategorija sposobnosti:

- pravodobna raspoloživost snaga
- sposobnost zapovijedanja i nadzora
- sposobnost iskorištavanja informacijskog prostora
- sposobnost razmještanja snaga i mobilnost u području operacija
- učinkovitost u angažiranju snaga
- održivost i sposobnost izvođenja dugotrajnih operacija
- sposobnost preživljavanja i zaštite snaga.

Tempo modernizacije i reformiranja obrambenog sustava ovisi najvećim dijelom o financijskim mogućnosti-

ma države, no dobrim planiranjem i pažljivim gospoda-
renjem raspoloživim resursima zasigurno se mogu postići
očekivani rezultati. Međutim, važnost personalne potpore
predstavlja jedan od najvećih izazova za OS RH u buduć-
nosti. Kvaliteta se osigurava jasnom personalnom strate-
gijom čije ostvarenje prate određeni resursi koji služe kao
“pull faktori” u funkciji razvoja vojne konkurentnosti na
tržištu rada i znanja.

Modernizacija i opremanje nisu sposobnosti same po
sebi. Sposobnost je rezultat interakcijskih odnosa niza čim-
benika čije pojedinačne sposobnosti, u uvjetima suvreme-
noga mrežnog ratovanja protiv “nevidljivog” neprijatelja, ne
predstavljaju adekvatan odgovor na asimetrične ugroze.

Brojčana veličina budućih snaga nije i mjerilo perso-
nalnih mogućnosti. Znatno je važnija razina znanja i umi-
jeća budućih časnika, čiji prijem treba biti uvjetovan “fil-
trom” konkurencije za svako časničko mjesto. Zbog toga je
bitno da se spomenuti personalni projekti i zadaće počnu
ozbiljno i temeljito provoditi, jer je to jedini jamac kako
bi planirana skupocjena oprema i modernizacija bili dio
ukupnih združenih sposobnosti na suvremenom bojištu.

Suvremeni globalni rat, kao proces koji je u tijeku,
karakterizira velika dinamičnost s velikim brojem novih
bojišta, odnosno velikim spektrom različitih vojnih ope-
racija po različitim točkastim ciljevima. No, bez obzira na
promjenu ambijenta, odnosno okolnosti vođenja suvreme-
nog rata, njegova su načela ostala nepromijenjena. Ono što
se mijenja jesu prioritete njihove važnosti, te sve veća me-
đuovisnost. Sve to zahtijeva izmjene u odrednicama voj-
nog umijeća, izmjene u organizaciji i ustroju vojnih snaga,
višedimenzionalno vođenje ratovanja i primjeren strateški
razvoj snaga. Bojišta će biti zamršene slike, ali umjesto
kaosa svim događajima kao dijelovima jedinstvene cjeline
moći će se upravljati. U skladu s povijesnim kontinuite-
tom realno je predviđati kako će značaj i obveza provedbe
načela i u takvim uvjetima biti pretpostavka učinkovitosti
ratovanja. Kao što su pokazali i ratovi novijeg doba, načela
da, ali s njihovom bitno drugačijom primjenom.

Bitno je naglasiti da vojna organizacija ne smije izgu-
biti primat nad suvremenom tehnologijom. Njihov među-
odnos mora biti usklađen, ne zaboravljajući kako će čovjek
i u budućnosti biti temeljni čimbenik ratovanja.

Nakon rušenja bipolarnog svijeta projekcijom moći širi se geostrategijski euroatlantski utjecaj duboko na prostor europskog Istoka. Širi se zona stabilnosti i sigurnosti u bliskom okruženju Republike Hrvatske, te prožima prostorno-funkcionalne procese i odnose, kao uvjet stabilnosti i razvoja.

Prostorno mala, složena geografskog oblika, Republika Hrvatska kao sredozemna, srednjoeuropska i podunavska zemlja predstavlja najpogodniju geografsku spojnicu značajnih europskih regija, što joj daje vrlo bitno geoprometno značenje kao okosnicu strategije razvoja i geostrategijske moći.

U okruženju potencijalnih sigurnosnih prijetnji Republika Hrvatska – članica NATO-a u procesu pridruživanja EU-u, samo putem stabilnog okruženja može ostvarivati nacionalne interese/ciljeve. U takvu okruženju geografska i geostrategijska obilježja i prednosti predstavljaju temelj provedbe njezine strategije nacionalne sigurnosti.

Učinkovitost odgovora na suvremene sigurnosne prijetnje i moguće ugroze ovisi o razvoju nacionalne moći, te novim sposobnostima OS RH za sudjelovanje u širokom spektru mogućih multinacionalnih operacija, kako na nacionalnoj tako i na savezničkoj razini. Trend razvoja vojnih sposobnosti bit će usmjeren na provedbu multinacionalnih operacija u suvremenom globalnom ratu, kao procesu koji je u tijeku, a koji karakteriziraju velika dinamičnost s velikim brojem novih bojišta, odnosno velikim spektrom različitih vojnih operacija po različitim točkastim ciljevima.

Modernizacija i opremanje oružanih snaga predstavljaju bitnu komponentu u razvoju njezinih sposobnosti. Međutim, vojne sposobnosti rezultat su interakcijskih odnosa niza čimbenika, čije pojedinačne sposobnosti, u uvjetima suvremenoga mrežnog ratovanja protiv “nevidljivog” neprijatelja ne predstavljaju adekvatan odgovor asimetričnim ugrozama. Tako u njihovu kreiranju i razvoju ljudski resursi, odnosno personalna potpora, predstavljaju jedan od najvećih izazova OS RH u budućnosti.

Znanja i umijeća budućih časnika – jamac su da će planirana skupocjena oprema i modernizacija biti dio ukupnih združenih sposobnosti (moći) na suvremenom bojištu, odnosno biti u funkciji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

LITERATURA

- BARIĆ, R., BARIŠIĆ, A., MAREKOVIĆ, M. (2003.), *Hrvatska vojska u eri globalizacije politike*. Defimi, Zagreb.
- CVRTILA, V. (1997.), Budućnost NATO-a u europskim rukama. *Hrvatski vojnik*, 21: 46-50.
- CVRTILA, V. (2003.), "Iračka kriza" i njezine posljedice. *Međunarodne studije*, III (2): 3-25.
- Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2006.-2015. (2006.), Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb.
- ČEHULIĆ, L. (2003.), NATO – od sustava kolektivne sigurnosti do unipolarnog američkog vodstva. *Međunarodne studije*, III (2): 25-42.
- GORE, A. (1992.), *Earth in the Balance*. Boston: Houghton Mifflin.
- PAVIĆ, R. (1991.), Razlike makro-regionalno-geografskog sastava i političko-ekonomske podjele Europe. *Geografski horizont*, 37/1: 49-58.
- PAVIĆ, R. (2006.), Problem BiH i njezina budućnost. *Fokus – tjednik* (16. 6.) (<http://www.fokus-tjednik>)
- RUMSFELD, D. H. (2002.), Transforming the military. *Foreign Affairs*, May/June.
- Strateški pregled obrane (2005.), Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb.
- SULIVAN, J. O. (2003.), The Great Game in Europe: How the US Can Play. *National Review*, 24.
- VUKADINOVIĆ, R. (2003.), Amerika i Europa: razlike i podjele. *Međunarodne studije*, III (1): 35-50.